PORTRET / *Iva Zupančič, igralka*

Med odrom, kamerami in breztežnostjo

Nagrado bert za življenjsko delo na področju filmske in televizijske igre je Društvo slovenskih režiserjev letos namenilo nedavno umrli igralki Ivi Zupančič.

Gregor Butala

Društvo slovenskih režiserjev že nekaj let podeljuje nagrado bert za življenjsko delo na področju filmske in televizijske igre; letos so za njen prispevek k slovenski kinematografiji to priznanje namenili veliki gledališki in filmski igralki **Ivi Zupančič**, ki je umrla pred slabimi tremi tedni. Posthumno ji bodo nagrado podelili nocoj v Slovenski kinoteki, v umetničinem imenu pa jo bo prevzel njen sin Janez Kardelj. Še pred tem, ob 18. uri, bo brezplačna projekcija filma *Cvetje v jeseni* režiserja Matjaža Klopčiča, v katerem je Iva Zupančič odigrala eno svojih najbolj znanih filmskih vlog.

Večna iskalka izzivov

Iva Zupančič se je na več kot pol stoletja trajajoči umetniški poti nedvomno vzpostavila kot ena od slovenskih igralskih legend. Na gledaliških odrih je skozi dobra štiri desetletja nanizala več kot 140 vlog iz slovenske in svetovne dramatike, tako klasične kot moderne, tem pa je dodala še vrsto nastopov v radijskih igrah ter televizijskih in filmskih produkcijah. Uveljavila se je predvsem kot oblikovalka večplastnih karakternih vlog, ki jih je začela dobivati že zelo kmalu po svojih igralskih začetkih. Že v prvih letih kariere so ji namreč priznali »umetniško silovitost«, bogato izraznost ter »barvito in sproščeno dikcijo«; njena nevsakdanja nadarjenost za naravno oblikovanje vloge, združena z zagnanostjo in izrazito umetniško radovednostjo, zaradi katere se je rada lotevala zelo raznovrstnih ustvarjalnih izzivov, je brez dvoma pripomogla tudi k njenim uspešnim nastopom pred kamero.

Za svoje igralske dosežke je prejela vrsto nagrad, med njimi leta 1968 nagrado Prešernovega sklada za vlogo Ruth v Pinterjevi drami *Vrnitev*, leta 1971 Borštnikovo diplomo za vlogo Elize Doolittle v Shawovi drami *Pygmalion*, leta 1997 tudi Borštnikov prstan za življenjsko delo. Nemara še bolj od vseh nagrad pa jo je proslavila njena neverjetna igralska energija, želja po nenehnem napredovanju in odkrivanju česa novega, ki jo je spremljala celo po upokojitvi leta 1993: tako se je kljub zrelim letom pridružila 50-letnemu projektu Dragana Živadinova *Noordung*, »postgravitacijski« predstavi, ki je bila premierno izvedena leta 1995 v Ljubljani, ponovili pa so jo leta 2005 v ruskem Zvezdnem mestu in nato leta 2015 v Vitanju. Bila je najstarejša od štirinajstih sodelujočih, ki so v tem projektu nastopili v breztežnostnem prostoru. »Seveda sem bila takoj za,« je o izkušnji nekoč povedala umetnica, ki si je tudi sicer vedno želela zahtevnih vlog. »Malo sem se bala le, da me zdravniki ne bi pustili. Res si nisem mislila, da se mi bo vesolje zgodilo že za časa življenja.«

Iva Zupančič se je rada lotevala zelo raznovrstnih ustvarjalnih izzivov. DOKUMENTACIJA DNEVNIKA

Brez razlikovanja med vlogami

Iva Zupančič se je rodila leta 1931 v Šmavru pri Trebnjem. Med drugo svetovno vojno je zbirala sanitarni material za partizane, bila je tudi kurirka. Kmalu po tem se je zapisala igralskemu poklicu; kot je povedala nekoč, se je že pri petnajstih letih odločila, da bo zagotovo postala igralka, in sicer po tistem, ko je prvič obiskala ljubljansko Dramo in si očarana ogledala Krleževo *Agonijo*. Tako je postala ena prvih igralk Mestnega gledališča ljubljanskega, kjer je bila angažirana med letoma 1951 in 1962; medtem je tudi diplomirala na ljubljanski akademiji. V igri se je izpopolnjevala še v Londonu in Parizu, na začetku 60. let pa opravila podiplomski študij dramske igre po metodi Stanislavskega na Državnem inštitutu za gledališko umetnost v Moskvi. Zatem je svojo igralsko pot nadaljevala v ljubljanski Drami, kjer je bila vse do upokojitve ena izmed vidnejših članic ansambla, sicer pa je sodelovala tudi pri Odru 57, v Koreodrami ter pri različnih neinstitucionalnih projektih.

Čeprav je zase večkrat dejala, da ni filmska, temveč gledališka igralka, je v zgodovini slovenskega filma in televizije pustila močno sled. Prvič je na filmu nastopila že leta 1953, v *Jari gospodi* režiserja Bojana Stupice; čeprav je šlo za manjšo vlogo, je že takrat pokazala, da ne razlikuje med bolj ali manj izpostavljenimi vlogami, temveč se vseh loti z enako željo po prepričljivosti. Sčasoma je zbrala skoraj 40 nastopov pred kamero, pa naj je šlo za vloge v filmih iz zgodnjih 60. let, kot so *X-25 javlja* (František Čap, 1960), *Veselica* (Jože Babič, 1960) ali *Naš avto* (František Čap, 1962), kratke igrane filme ali televizijske drame, če niti ne omenjamo televizijskih nadaljevank, kot sta bili sloviti *Mali oglasi* (1969) ali *Naša krajevna skupnost* (1982). Med njenimi najvidnejšimi filmskimi vlogami so bile jezična soseda Zalarca v klasiki *To so gadi* Jožeta Bevca (1977), pa Liza v *Cvetju v jeseni* (1973) in Esterina mama v *Iskanjih* (1979), oba je režiral Matjaž Klopčič, ter ravnateljica v filmu Boža Šprajca *Krč* (1979), vse tja do nastopov v nekoliko novejših filmih, kot sta bila *Sladke sanje* (2001) režiserja Saša Podgorška ter *L ... kot ljubezen* (2007) Janje Glogovac. ×